

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

תוכן

- א. על מנה שבשטר הם מעידים.....1
- ב. קנפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד סהדא2
- ג. שנים החתומין על השטר ומת אחד מהן צריכין שנים מן השוק להעיד עליו ... ואי ליכא תרי אלא חד ... לכתוב חתימת ידיה אחספא ושדי ליה בבי דינא.....2
- ד. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין.....3
- ה. עד ודיין ... מאי דקא מסהיד סהדא לא קא מסהיד דיינא ומאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהדא.....4
- ו. שלשה שישבו לקיים את השטר שנים מכירין חתימות ידי עדים ואחד אינו מכיר עד שלא חתמו מעידין בפניו וחותם משחתמו אין מעידין בפניו וחותם.....6
- ז. דיינין המכירין חתימות ידי עדים אינן צריכין להעיד בפניהם.....6
- ח. הנח לעדות החדש דאורייתא וקיום שטרות דרבנן.....7
- ט. שלשה שישבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהן עד שלא חתמו מעידין עליו וחותם משחתמו אין מעידין עליו וחותם.....8

דף כא.

א. על מנה שבשטר הם מעידים

כבר התבאר לעיל דף כ: שהאופן השלישי¹ בקיום שטרות כשיבואו העדים בעצמם החתומים בו² ויאמר כל אחד זה כתב ידי, וזוכר אני את ההלואה³, ובאופן זה אין הם מעידים על אמיתות כתב ידם אלא על מנה הכתוב בשטר הם מעידים⁴, וולפיכך אין צריכין שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד של חבירו, אלא דיו כשכל אחד מעיד על כתב ידו לבד, שבכך הרי יש כאן ב' עדים שמעידין על המנה שחייב לו.

¹ שו"ע ונו"כ שם מו ז

² וכתב רבינו ירוחם נתיב ב' ח"ה, יש מחלוקת בתוספתא [גיטין פ"א ה"ו] אם אומרים העדים כתב ידינו הוא זה ואחרים אומרים אין זה כתב ידם, אם צריך קיום אחר או לא, ולא איפסיקא הלכתא כמאן, עכ"ל ב"י [מחודש ה' וד"מ [סעיף ד']

³ ואפילו שאין זוכרין אלא על ידי ראית השטר יכול להעיד, אבל אם שכחו ההלואה ואין נזכרין לה כלל אפילו על ידי ראית השטר, זה יתבאר להלן בעזה"י. ומסתמא תולים שזוכרים ואין צריכים לומר בפירוש סמ"ע שם טו וש"ך יג

⁴ והו"ל בעדותן זה כאילו כל אחד העיד אני ראיתי שהלוה זה המלוה לזה הלזה סמ"ע שם טו

הלכות הדין היומי

מסכת כתובות

ומטעם זה נחלקו בראשונים⁵ שי"א שאם אינו זוכר כלל את הכתוב בשטר אינו יכול להעיד, כיון שאין אדם יכול להעיד על עדות שאינו זוכרה. וי"א שאמנם אינו יכול העיד רק על חתימת ידו אך יוכל להעיד על חתימתו וחתימת חברו ונמצא שני עדים על כל חתימה ויש בכך קיום שטרות כעדים בעלמא שמקיימים השטר.

ב. קנפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד סהדא

אמר⁶ אחד מן העדים זה כתב ידי, והעיד הוא ואחר עמו על כתב ידי השני, לא נתקיים, מכיון דקיימא לן על מנה שבשטר הם מעידין כנוכר, א"כ כשזה אומר זה כתב ידי הרי יוצא על פיו חצי הממון⁷, וכשמצטרף עם האחר על חתימת ידי השני חוזר ויוצא רבע הממון על פיו, ונמצאו שלשת רבעי הממון יוצאין על פי עד אחד, והתורה אמרה (דברים יט פסוק טו) על פי שני עדים וכו' יקום דבר, חצי דבר על פיו של זה וחציו על פיו של זה. כלומר חצי ממון על פי כל אחד מהן⁸.

אם העד אינו זוכר כלל את ענין השטר שצריך עד אחד עמו לדעת היש חולקים הנזכר, יכול בצירוף עוד אחד להעיד על כתב יד עד השני שהוא אינו יוצא על פיו רק חצי הממון⁹.

ג. שנים החתומין על השטר ומת אחד מהן צריכין שנים מן השוק להעיד עליו ... ואי ליכא תרי אללא חד ... לכתוב חתימת ידיה אחספא ושדי ליה בבי דינא

מת אחד מן העדים החתומים על השטר¹⁰, או שאיננו לפנינו במדינה¹¹, והחי הנשאר זוכר ההלואה על ידי ראיית השטר, ומעיד על חתימתו, צריך שנים אחרים מן השוק שיעידו על חתימת המת, ואין העד החי הנשאר יכול

⁵ שו"ע ונ"כ שם י

⁶ שו"ע ונ"כ שם יא

⁷ ואפילו יאמר העד אני לא אהיה מעיד על מנה בשטר כי אם על כתב ידי ויצטרף אחר עמו, ואם כן לא יצא על פיו כי אם החצי מהשטר, מכל מקום לרבנן ודאי דעל מנה בשטר מעיד ולא מהני, כ"כ תוס' (ד"ה על) והרא"ש (שם פ"ב סו"ס מז). אורים שם מד

⁸ לבוש וסמ"ע שם לד

⁹ אורים שם

¹⁰ שו"ע ונ"כ שם יג

¹¹ סמ"ע שם לה, ש"ך לה

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

להצטרף עם אחר להעיד על חתימת המת, שאם כן יצאו שלשת רביעי הממון על ידו כנוכר¹².

אם לא נמצא אלא עד אחד שיכיר חתימת המת עם זה העד החי, כיצד יעשה, אם יש עדים אחרים שמכירין חתימת זה החי יבואו ויעידו ויקיימו חתימתו, ולא יצטרך הוא עצמו להעיד על חתימתו, ואז יכול החי להעיד עם עד אחר על חתימת המת ונתקיים השטר.

ואם אין כאן עדים שמכירין חתימת החי, אז זה העד החי כותב חתימת ידו בפני עדים אפילו על החרס¹³ ומשליכו בפני בי"ד¹⁴, כדי שתתחזק כתב ידו בבי"ד, ויוכלו לקיים מתוכה חתימתו על ידי שידמוה לה כדי שלא יצטרך להעיד הוא בעצמו על חתימתו, ואחר כך יעיד הוא ואחר עמו על חתימת המת ונתקיים השטר.

אך יזהר שלא יחתום על נייר שראוי לכתוב עליו שטר, באמצעותו, שמא ימצאנו אדם שאינו ישר ויכתוב עליו שטר חווב. אבל יכול לחתום נפשו בראש הנייר שאז אינו יכול לכתוב לפניו שטר עליו, ואם יבוא לכתוב אחר חתימתו לא יועיל כיון שהוא כתב אחר¹⁵.

ד. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין

מי שלוה¹⁶ מחבירו ולא עשה לו שטר בעדים אלא כתב לו בכתב ידו שהוא חייב לו, אף על גב שמן התורה היה למלוה לגבות אפילו מן המשועבדין,

¹² ושטר שחתום עליו ארבעה עדים וע"א מקיים חתימת שני עדים ועד אחר מקיים חתימת שני עדים, מבואר בירושלמי דלא מהני. ולדינא נראה שהוא מחלוקת הפוסקים דלדעת התוספות מהני ולרשב"א בחידושים נראה דלא מהני. וכיון דקיום שטרות דרבנן גם מפשט דברי הרמב"ם והמחבר מוכח דמהני, עיין בע"מ ס"ק י"ד יש לסמוך ולהכשיר. ישועות ישראל חוקת המשפט שם כא

¹³ אעפ"י שאין כותבין שטר על חרס כמ"ש הטור והמחבר בריש סימן מ"ב, משום דהוא דבר שיכול להודיף מה שכתב עליו, מ"מ לקיים ממנו חתימה זו מיד כותבין אחרס. סמ"ע שם לו

¹⁴ ואם חותם בפני עדים לכאורה אינו צריך עדים אולם אפשר שנמצא דהו"ל כמעיד בב"ד, כיון שחותם בב"ד כדי להכיר מתוך כך כתב ידו, הו"ל כמעיד ממש על חתימתו. וממילא לא יועיל וצ"ע. ש"ך שם לו

¹⁵ סמ"ע שם

¹⁶ שו"ע ונו"כ שם סט א

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

כלומר מקרקעות הלזה שנמכרו לאחר ההלואה¹⁷, רבנן תקנו שלא יגבה אלא מבני חורי, כלומר רק קרקעות שעדיין ביד הלזה, ולא ממשעבדי, משום ששטר בזה אין לו קול והלקוחות לא ידעו להזהר¹⁸.

ואין חילוק בין שכתב אני פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב לפלוני מנה וחתם שמו למטה¹⁹, בין שכתוב בכתב יד אחר, והוא חתם למטה, והוא הדין אם לא חתם שמו למטה כלל אלא כתב אני פלוני בן פלוני חייב לך מנה.

אם חתם שמו למעלה עריך שיהא הכל בכתבת ידו, ואם אין הכל בחתימת ידו אין זה שטר כלל²⁰ שמא חתם הוא שמו סתם בראש המגילה שלא לשום חוב²¹, ומצאו זה וכתב תחתיו מה שרצה הוא, או אחר, אבל כשהכל הוא כתב ידו אין לחשוש לזיוף.

אפילו נתקיים בבי"ד שהוא כתב ידו, אינו גובה לא מן היורשים ולא מן הלקוחות, אלא ממנו מבני חורי אם הודה שלא פרע, אבל אם טוען פרעתי נאמן ונשבע היסת ונפטר, ואפילו כתב לו בכתב ידו חתימת ידי דלמטה תעיד עלי כמאה עדים כשרים, אפילו הכי לא הוי אלא כשאר כתיבת יד ונשבע ונפטר²².

אם טוען שכתב סתם לטופס בעלמא אינו נאמן אלא אם טוען זאת כשאין חתימה בשטר ואין שמו כתוב אלא רק כתב אני חייב לך מנה²³ וכן אם נכתב אני פלוני החתום מטה ולא חתם, זהו מורה שלא נגמר הענין, וביקש לחתום ולא חתם, וכן אם בסוף הכתב אין אזור חלק ללא כתב כלום, ג"כ פסול²⁴.

ה. עד ודיין ... מאי דקא מסהיד סהדא לא קא מסהיד דיינא ומאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהדא

¹⁷ דהא קי"ל שיעבודא דאורייתא כמבואר חו"מ סימן ל"ט סעיף א. אולם יש הסוברים ששיעבודא לאו דאורייתא עיין ש"ך לט ב

¹⁸ סמ"ע שם א

¹⁹ ואפילו כשכתוב בראש שיטה אני לויתי מפלוני מנה, והוא חתום בסוף שיטה. הרי זה שטר דלא כהנהגות אשר"י בשם ריב"ם. ש"ך שם ב

²⁰ ואפילו אם הוא אינו טוען זאת אלא טוען איני חייב כלום אנו טוענים עבורו. סמ"ע ב, ש"ך ג

²¹ או כדי לקיים חתימת ידו בבית דין כנזכר. סמ"ע שם ב

²² ואינו יכול לומר שמרך בידי מאי בעי שאינו חושש להניחו בידו כיון שאינו שטר גמור בעדים,

²³ ש"ך שם ד

²⁴ אורים שם ד

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

אם העידו²⁵ שני עדים בב"ד והלכו להם ולא דנו עליו, ואח"כ חזרו אלו העדים והעידו עוד פעם שנית בב"ד אחר וגם הם הלכו להם ולא דנו עליו, ואח"כ חזרו העדים והעידו בבי"ד שלישי והלכו גם הם ולא דנו עליו, יכולין לבא אחד מכל בי"ד ויצרפו יחד לעשות בית דין חדש וידונו על מה ששמעו כשישבו כל אחד בב"ד שלו, שהרי כל אחד שמע העדות מפי העדים בעצמו בב"ד ודן עליו. אבל שנים משני בתי דין ולצרף שלישי מהשוק ולהעיד בפניו, אינו מועיל, שאין עד נעשה דיין²⁶.

אבל דיין שהעידו שנים לפניו בהיותו בב"ד והלכו להן שני הדיינים האחרים, אינו מצטרף עם אחד מן העדים שהעידו לפניו²⁷, להעיד לפני ב"ד אחר, ושאותו ב"ד אחר ידונו ע"פ עדותן. שאין הדין מהם שוה, זה דן על מה שראה או ששמע מפי הבעל דין בעצמו, והדיין אינו דן אלא ע"פ מה שהעידו העדים בפניו, והיאך יצטרפו.

וכן בקיום שטרות, עד ודיין אין מצטרפין לקיים השטר²⁸, לפיכך שטר מקוים שבא לפניו ואין אנו מכירין לא חתימת העדים ולא חתימות דייני הקיום, ואחד מעידי השטר באו ומעיד על כתב ידו, ושנים עדים מעידין על כתב יד אחד מהדיינים, או הדיין בעצמו ואחד עמו מעיד על כתב ידו או על כל חתימות²⁹, אינו מועיל שמה שמעיד זה אין מעיד זה. העד מעיד על מנה שבשטר³⁰, והדיין מעיד על חתימת העדים, וכל שכן שאם לא נתקיים, אלא כתב הסופר ועד אחד שאינו קיום, דכתב הסופר אינו שום עדות.

ואם אחד מן השוק מעיד יחד עם הדיין י"א³¹ שדינו כנזכר וי"א³² שמצטרפים.

דף כא:

²⁵ שו"ע ונו"כ ל יב

²⁶ אורים לא נתייה"מ שם כב

²⁷ וכ"ש עד אחר. סמ"ע לח

²⁸ שו"ע ונו"כ שם מו יד

²⁹ נתקיים כל השטר בצירוף הדיין, לא מהני, דקנפיק ג' חלקים אפומא דעד החתום בשטר. ש"ך שם מ

³⁰ סמ"ע שם מ

³¹ דבעדות חתימת הדיין צריך שני עדים, ואפילו הוא עצמו מעיד על חתימת ידו, צריך שיצטרף אחר, דלעולם הדיין על כתב ידו הוא מעיד כל שאין דיין אחר מעיד על חתימת ידו. ואם כן אינו מעיד מה שמעיד העד מן השוק שהוא על קיום השטר כך דעת הב"י וכך הם דברי הרא"ש לדעתו. ש"ך שם לט

³² דבדיין לא אמרינן על כתב ידו הוא מעיד, רק על קיום השטר. וכן נראה להדיא מדברי הסמ"ע והב"ח, וכן נראה מדברי הר"ן [שם ח' ע"א מדפי הרי"ף ד"ה עד ודיין]. ש"ך שם

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ו. שלשה שישבו לקיים את השטר שנים מכירין חתימות ידי עדים ואחד אינו מכיר עד שלא חתמו מעידין בפניו וחותם משחתמו אין מעידין בפניו וחותם

שלשה³³ שישבו לקיים השטר, שנים מהם מכירין חתימת ידי העדים ואחד אינו מכיר, עד שלא חתמו מעידים השנים בפני השלישי שזהו חתימת ידי העדים, ונעשין כולם דייני הקיום, וחותם הוא עמהם. שהרי בשעה שמגידין העדות שומעין שלשתן ביחד שזהו חתימת ידי העדים והם הבי"ד ונתקיים השטר ואחר כך חתמוהו, שכן הוא דרך קיום בי"ד בכל מקום³⁴.

אבל משחתמו אלו השנים שוב אין מעידין בפניו וחותם, שדיינין שאין מכירין חתימת ידי העדים צריך שיעידו לפני כולם ביחד קודם שחותמין הקיום, אבל אם העידו בפני השנים מהם וחתמו אותו ואחר כך העידו בפני השלישי פסול, שהרי לא היו שלשה ביחד שהם בי"ד קודם שחתמוהו השנים הראשונים, וקיום שטרות הוא דין וצריך שלשה שהוא בי"ד שמעידין בפניהם קודם שחותמין אותו, ועוד משום דמחזי כשיקרא שהרי כתוב במוטב תלתא הוינא ואשתמודענא דהיא חתימת ידיהו, ובשעה שחתמו השנים לא ידע השלישי שהיא חתימת ידיהם.

הקיום בעצמו בלא החתימות מותר לכתוב אפילו קודם שיתקיים השטר בפניהם, דלא מחזי כשיקרא כל זמן שלא חתמו, ויש חולקין וסבירא להו דגם זה מחזי כשיקרא. והעיקר כדיעה ראשונה³⁵.

ז. דיינין המכירין חתימות ידי עדים אינן צריכין להעיד בפניהם

כבר התבאר לעיל דף כ. שאחד מחמשת דרכי הקיום, הוא שיהיו הדיינין בעצמן מכירין כתב ידי העדים, אז הם כותבין ומעידין שהוא כתב ידם.

³³ שו"ע ונו"כ שם כד

³⁴ אף על גב שבשעה שהעידו הם בפניו לא ישבו לקבל העדות אלא הוא לבדו, והשנים היו עדים באותו הפעם, כבר אמרנו שבקיום שטרות הקילו שער נעשה דין אפילו הוא עד והוא דין בשעת הגדה, ואם כן חשיב כמו שישבו כל השלשה בשעה שהעידו ונתקבלה עדותן בפניהם. לבוש וסמ"ע שם נד וש"ך הד

³⁵ ש"ך שם ס

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ח. הנח לעדות החדש דאורייתא וקיום שטרות דרבנן

דיינים³⁶ שאין שום אחד מעיד בפניהם כגון ששלשה הדיינים ראו בעצמן המעשה, אפילו אם כווננו ראייתן בתורת עדות, אם ראוהו ביום שהוא זמן שהיו ראויים לדון נעשים דיינים ודנין הן עצמן על אותו מעשה שראו אפילו ביום אחר ואימתי שירצו, שכיון שראוהו בעת שהיו ראויין להיות דיינים מחשיבים אותה ראייה כאילו באותו פעם ישבו בדין ושמעוהו מפי עדים בתורת עדות, שאין שמיעת העדות גדולה מראיית עינים, ועדות שנתקבל בב"ד יכולין לדון עליו אימתי שירצו, ה"נ יכולין לדון על ראייתן שהוא קבלת עדותן בכל עת שירצו³⁷.

אבל אם ראוהו בלילה בזמן שלא היה ראויין לדון באותו פעם, אין דנין על מעשה זה על פי עצמן, מפני שאי אפשר לקיים כאן ועמדו שני האנשים לפני ה', שכשישבו למחר לדין זה על כרחך יצטרכו לחזור להגיד עדותן בעת הדין, שאין שייך כאן שלא תהא שמיעה גדולה מראייה, שאין ראייתן בלילה חשובה כקבלת עדות בפני דיינים ע"י שמיעה, ואפילו בדיעבד אינו עדות בלילה. לפיכך צריכין דיינים אחרים שיעידו הם בפניהם על זה המעשה וידונו הדיינים עליו.

ואם היו שם גם כן אחרים שראו המעשה בלילה אף על פי שגם הם ראוהו, יכולין הם לדון על פי עדות ראיית האחרים שיעידו בפניהם. במה דברים אמורים שלא הוזמנו הם בשעת מעשה להעיד, אבל אם הוזמנו הם ג"כ להעיד אף בעדות האחרים לא ידונו, שכיון שהם העידים שהוזמנו הוו להו עדים ואין עד נעשה דין משום ועמדו וגו'. ויש אומרים שאפילו הוזמנו להעיד יכולין לדון בעדות האחרים.

במה דברים אמורים שאין עד נעשה דין בדיני דאורייתא, אבל בדבר שהוא דרבנן עד נעשה דין. ולפיכך כבר התבאר לעיל ששלשה³⁸ שישבו לקיים השטר, שנים מהם מכירין חתימת ידי העדים ואחד אינו מכיר, עד שלא חתמו מעידים השנים בפני השלישי שזהו חתימת ידי העדים,

³⁶ שו"ע ונו"כ שם ז ה

³⁷ וממעם שהוא עדות שאי אתה יכול להזימו אין לפוסלו, כיון שכל הדיינים יודעין בבירור שזה העדות אי אפשר להיות מוזם שכולם יודעים שכולם ראו לא שייך לחוש לזה, משא"כ כשאחד או שנים מהם הם עדים והשלישי אינו יודע בבירור כמותם, נ"ל. לבוש שם

³⁸ שו"ע ונו"כ שם כד

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ונעשין כולם דייני הקיום, וחזתם הוא עמהם³⁹. אף על גב שבשעה שהעידו הם בפניו לא ישבו לקבל העדות אלא הוא לבדו, והשנים היו עדים באותו הפעם, בקיום שטרות שהוא דרבנן הקילו שעד נעשה דיין, אפילו הוא עד והוא דיין בשעת הגדה.

ט. שלשה שישבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהן עד שלא חתמו מעידין עליו וחזתם משחתמו אין מעידין עליו וחזתם

שלשה⁴⁰ שישבו לקיים את השטר, ובאו שני עדים לערער על אחד מהם שהוא גזולן וכיוצא בו, ובאו שנים אחרים או הדיינים עצמם⁴¹ והעידו שחזר בתשובה, אם עד שלא חתמו השנים הכשרים באו אלו והעידו שחזר בתשובה, הרי זה חזתם עמהם, שמכיון שנתכשר בעוד שלא חתמו לא נתבטל וועד הראשון, והרי היו שלשה כשרים בשעת הוועד. אבל אם אחר שחתמו השנים העידו עליו שחזר בתשובה אינו חזתם עמהם, שכיון דבשעת חתימת השנים עדיין לא נתכשר נתבטל הוועד הראשון שנועדו לקיימו, לפיכך אינו מצטרף עמהם על אותו הוועד עד שישבו פעם אחרת לקבל העדות שנית ויקיימוהו⁴².

³⁹ , ואם כן חשיב כמו שישבו כל השלשה בשעה שהעידו ונתקבלה עדותן בפניהם. לבוש וסמ"ע שם נד וש"ך

הד

⁴⁰ שו"ע ונו"כ מו כו

⁴¹ סמ"ע סא

⁴² סמ"ע שם סג